

УДК 316. 344.3:37.014.6-057.87(КНУ)

Сидоров, М., Довбня, В. (2019). Фактори задоволеності студентів навчальним процесом (на прикладі дослідження студентів КНУ). *Соціологічні студії*, 1 (14), 45–52.
DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2019-01-45-52>

Фактори задоволеності студентів навчальним процесом (на прикладі дослідження студентів КНУ)

Микола Сидоров –

кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач кафедри методології та методів соціологічних досліджень, Київський національний університет імені Т. Шевченка, Київ, Україна

Mykola Sydorov –

PhD in Physical-Mathematical Sciences, Associate Professor, Head of Methodology and Methods of Sociological Research Department, Taras Shevchenko National University in Kyiv, Ukraine
E-mail: ms123@ukr.net
Researcher ID: B-9177-2019
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5333-8393>

Вікторія Довбня –

магістр соціології, Київський національний університет імені Т. Шевченка, Київ, Україна

Victoriia Dovbnya –

Master in Sociology, Department Taras Shevchenko National University in Kyiv, Ukraine
E-mail: vika.dovbnya95@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2019-01-45-52>

Received: February, 2019

1st Revision: March, 2019

Accepted: April, 2019

У статті розглянуто пізнавальні можливості факторіального дизайну під час дослідження факторів, що впливають на задоволеність студентів навчальним процесом. Основну увагу зосереджено на інтерпретації терміна «навчальний процес» (у тому числі на підставі результатів фокус-групових інтерв'ю) та операціоналізації поняття «задоволеність навчальним процесом»; методичних і методологічних особливостей застосування факторіального дизайну для дослідження обраної тематики та обґрунтуванні доцільності використання методу для вивчення задоволеності навчальним процесом. Також у статті відображено результати дослідження факторів, що впливають на задоволеність студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка навчальним процесом.

Ключові слова: факторіальний дизайн, факторіальне дослідження, віньєтки, навчальний процес, задоволеність навчальним процесом.

Sydorov Mykola, Dovbnya Victoriia. Factors of Students Satisfaction of the Educational Process (on the Example of the Study of Taras Shevchenko National University Students). The article discusses the cognitive capabilities of factorial design in the study of factors affecting student satisfaction with the learning process. The main focus is on the interpretation of the concept of «learning process» (including based on the results of focus group interviews) and operationalization of the concept of «satisfaction with the learning process», methodological and methodological features of using factorial design to study the chosen subject and justify the feasibility of using the method to study satisfaction learning process.

Summarizing the factors and available theoretical work on the given problem in the course of focus group studies, we have allocated such measurements and their levels for the formation of vignettes (preliminary divided into objective and subjective ones).

That is, the total space of vignettes consists of various 2048 experimental situations of the block «objective factors» (1–10), and 243 experimental situations in the case of block analysis «subjective factors» (11–15).

As a result of the study, it was found that, in general, among the objective factors, the level of teachers' qualifications and the comprehensibility of teaching materials, the sufficiency of technical equipment are most affected by the educational process. Among the subjective factors, the students' satisfaction with the educational process is most influenced by the relationships in the group, the mutual understanding with the teachers and the level of mutual support among the group members.

To find out the most significant factors by obtained ranks, the final score («score») was calculated for each of the factors. Correspondingly, to obtain orderly ranks Borda count was used.

The most important factors identified as a result of ranking are: content of teaching subjects, qualifications of teachers and the complexity of academic disciplines.

The less important factors in this case were the prestige of universities, the availability of free faculties in universities and the development of cultural events.

Key words: factorial design, factorial research, vignettes, educational process, satisfaction with the educational process.

Сидоров Николай, Довбня Виктория. Факторы удовлетворенности студентов учебным процессом (на примере исследования студентов КНУ). В статье рассматриваются познавательные возможности факториального дизайна при исследовании факторов, влияющих на удовлетворенность студентов учебным процессом. Основное внимание сосредоточено на интерпретации понятия «учебный процесс» (в том числе на основании результатов фокус-групповых интервью) и операционализации понятия «удовлетворенность учебным процессом», методических и методологических особенностях применения факториального дизайна для исследования выбранной тематики и обоснования целесообразности использования метода для изучения удовлетворенности учебным процессом. Также в статье отражаются результаты исследования факторов, влияющих на удовлетворенность студентов Киевского национального университета имени Тараса Шевченко учебным процессом.

Ключевые слова: факториальный дизайн, факториальные исследования, виньетки, учебный процесс, удовлетворенность учебным процессом.

Постановка проблеми. Освітній процес – це система різноспрямованих заходів, які стосуються становлення особистості, її соціалізації та які є одним із головних напрямів державної політики в багатьох країнах. Україна в цьому випадку не є винятком. Відповідно актуальною стає оцінка якості послуг, що надаються освітніми закладами, а також рівня задоволеності студентів цими послугами. Концепт задоволеності лише нещодавно почали розглядати в контексті освітнього процесу. Студенти як об'єкт дослідження в контексті розгляду питання задоволеності навчальним процесом у закладах вищої освіти привертають увагу через те, що саме вони є однією з найбільш організованих груп молоді, яка в сучасних умовах перебуває на передньому плані й освіченість якої впливає на їхню соціальну активність.

Знаючи фактори, які можуть впливати на рівень задоволеності студентів навчальним процесом, можна стимулювати їхнє прагнення до навчання, підвищувати привабливість навчального закладу, факультету, спеціальності та й загалом залучати студентів до цього навчального процесу.

Маючи набір пов'язаних між собою факторів, що можуть вплинути на задоволеність навчальним процесом, далеко не завжди можемо визначити їх значущість, наявність взаємовпливу тощо. Саме тому для комплексного аналізу взаємозв'язку та важливості цих факторів потрібно застосовувати один із методів багатовимірного аналізу. Крім того, оскільки складових частин навчального процесу існує безліч й під час аналізу різних їх комбінацій результати можуть змінюватися, то потрібно обрати правильний метод збору інформації та її подальшого аналізу. Одним із розв'язань такого завдання може виступати застосування факториального дизайну (Auspurg & Hinz, 2015), що може вирішити питання традиційних методів збору.

Мета роботи – оцінювання значущості факторів, що впливають на задоволеність навчальним процесом за допомогою факториального дизайну на прикладі дослідження студентів КНУ імені Тараса Шевченка. **Емпіричну базу дослідження** становлять результати двох фокус-групових дискусій зі студентами факультету соціології, проведених авторами статті в жовтні 2018 р.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування результатів дослідження. Розвиток соціологічної науки дає змогу дослідникам поступово використовувати нові методи збору й аналізу інформації, які часто поєднують традиційні та прагнуть мінімізувати всі їх недоліки. Один із таких нових методів – різновид експериментального дизайну в опитуванні – факторіальне дослідження (factorial survey), інша назва якого – «дослідження з використанням віньєток» («vignette survey»). Цей метод є поєднанням традиційного експерименту, конджойнт-аналізу та опитування. Саме поняття «віньєтка» («vignette»), яке

є основою факторіального дослідження, як і сам метод, уведено в обіг Пітером Россі і Стівеном Ноком у 1982 р. (Rossi & Nock, 1982). Найчастіше метод використовують для дослідження установок, повсякденного сприйняття й імпліцитних «причинних» моделей, соціального статусу та психологічних особливостей індивідів. Сучасні соціологи використовують факторіальний дизайн для дослідження толерантності (Kandemir & Budd, 2018), ролі ідеологічних чинників у дружніх відносинах (Марченко & Сидоров, 2014) та ін. Загалом факторіальний дизайн – це експеримент, який складається з двох або більше факторів (змінних – dimensions), кожен із яких має певну дискретну кількість можливих значень, або рівнів (levels), модель якого включає всі можливі комбінації цих рівнів у всіх таких вимірах (Auspurg & Hinz, 2015). Фактори комбінуються та становлять основу віньєтки. Власне сама віньєтка виступає як спеціально створений, часто вигаданий опис соціальних об'єктів, індивідів і ситуацій, що складаються з окремих, систематично варійованих змінних-ознак (експериментальних факторів). Іншими словами, «віньєтки» – короткі ситуації з гіпотетичними героями й особливими обставинами, чіє становище пропонується оцінити респонденту (Пузанова & Тертышнікова, 2015). Тобто для того, щоб сконструювати віньєтку, потрібно окреслити коло ознак-факторів, які виступатимуть її основою. Визначення цих факторів у цьому випадку ґрунтується, передусім, на теоретичній та емпіричній інтерпретації концепту «навчального процесу».

Дослідники, особливо педагогічної сфери, досить часто ототожнюють «процес навчання» й «навчальний процес». Проте потрібно розуміти, що тлумачення цих понять має суттєві відмінні характеристики. Так, процес навчання більше співвідноситься вже безпосередньо із взаємодією між викладачем і студентом задля виконання завдань вищої освіти, а навчальний процес – з організаційними моментами навчально-виховної діяльності, безпосередньо умовами навчання. Отже, перестановка слів «навчання» й «процес» змінює смислове навантаження визначених термінів.

Лише нещодавно концепт задоволеності почали розглядати в контексті освітнього процесу. Уперше визначення поняття «задоволеність навчанням» (навчання – вид діяльності) розглянуто як відображення відповідності умов навчально-освітнього процесу навчального закладу вимогам студента. Задоволеність навчанням розкрито через аналіз трьох елементів, між якими існують міцні зв'язки: задоволеність соціальним статусом, задоволеність спеціальністю, котру отримує індивід, і задоволеність функціональним наповненням навчально-освітнього процесу. Задоволеність функціональним наповненням навчально-освітнього процесу – це ступінь адаптації до певного навчального середовища (Васильєва, et al., 2014). Комплексно поняття «задоволеність навчальним процесом» (*students' satisfaction with their academic studies – SAS*) одними з перших представили В'єр-Дженсен (Wiers-Jenssen), Стенсакер (Stensaker) та Грогард (Grogaard). Вони визначили його як оцінку студентами послуг, що надаються університетами та коледжами. Задоволеність студентів – це постійно змінювана конструкція в середовищі вищої освіти через повторні взаємодії (Elliott & Shin, 2002).

Задоволеність умовами навчального процесу вважається важливим суб'єктивним показником результатів навчання через вивчення широкого кола ключових конструкцій (Benjamin & Hollings, 1997), таких як стрес, толерантність й академічні досягнення (Bean & Bradley, 1986). Утім, значенням задоволеності навчальним процесом як суб'єктивним індикатором академічного успіху часто нехтують. Однак, оскільки, конкуренція між вищими навчальними закладами збільшується, то значення концепції задоволеності студентів навчальним процесом підвищується.

Розглядаючи задоволеність навчальним процесом як соціальну проблематику, передусім звертаємо увагу на те, які чинники на неї впливають. Власне вони й виступають складовими частинами навчального процесу, основою його інтерпретації. Наявні дослідження та роботи науковців свідчать про широке й комплексне розуміння навчального процесу. Наприклад, Корц із групою вчених (Corts, et al., 2000) визначили п'ять чинників, що впливають на задоволеність студентів навчальним процесом. Елліот та Хілі (Elliott & Healy, 2001) визначили одинадцять факторів, що впливають на задоволеність студентів навчальним досвідом. У цьому дослідженні ступінь задоволеності студентів розглянуто як залежну змінну, на яку впливають одинадцять факторів, а саме: наявність певного навчального курсу для більшості, якість навчання, зміст основних курсів, різноманітність курсів, практичний досвід, академічні поради, загальний досвід від навчального закладу, підготовка до майбутньої кар'єри або аспірантури, розмір класу для основних курсів, класифікація на основних курсах та, звичайно, наявність факультативних фахівців. Західні науковці Дюк (Duke) і Вікс (Weeks) вважали, що на задоволеність на-

навчальним процесом впливають якість освіти, наявність у навчальному закладі різного роду ресурсів, необхідних для навчального процесу, та результати навчання. Крім того, на задоволеність навчальним процесом впливає залученість студентів до навчального процесу (Duque & Weeks, 2010).

Проте, аби зрозуміти, чи так само студенти розуміють поняття «навчальний процес», чи відрізняється воно від тих, які вже існують, та які власне фактори впливають на рівень їх задоволеності, проведено дві фокус-групові дискусії зі студентами факультету соціології.

Перша фокус-група нараховувала сім учасників – студентів 1–3 курсів. Друга – шість осіб, студентів 4–6 курсів. Саме такий розподіл за курсами потрібний, аби зрозуміти особливості зміни думки студентів у ході навчального процесу та рівня задоволеності ним.

На підставі фокус-групових досліджень з'ясовано, що студенти серед складових частин навчального процесу, які на них впливають, виокремлюють, передусім, розклад, предмети, які включені до навчальних курсів, їх цікавість і корисність, рівень кваліфікації та компетентність викладачів, взаєморозуміння з викладачами й одногрупниками. Тобто кількість складників в емпіричній та теоретичній інтерпретації поняття «навчальний процес» значно варіюється і, як наслідок, отримуємо відсутність однаковості в розумінні цього поняття. А також недостатність вивчення взаємодії цих компонентів між собою.

Студенти старших курсів зазначили, що на задоволеність навчальним процесом впливає відсутність цікавих предметів і відтік з університету гарних викладачів. Серед факторів, що зумовлюють негативне ставлення до навчального процесу, старші курси також відзначили зміни в навчальній програмі магістрів, часті зміни й незбалансованість розкладу, відсутність взаємозв'язку між викладачами, деканатом та методистами. Молодші – матеріально-технічну оснащеність, яка, зокрема, не може надати можливість освоїти роботу новітніх технологій.

Загалом можна сказати, що студенти як молодших, так і старших курсів, порівнюючи з наявними визначеннями, мають дещо вужче розуміння поняття «навчальний процес». У їх розумінні навчальний процес зводиться до об'єктивних і суб'єктивних складників, які, насамперед, визначаються через комфортне середовище навчання та відносини.

Узагальнюючи отримані в ході фокус-групових досліджень фактори й наявні теоретичні роботи щодо цієї проблематики, ми виділили для формування віньєток такі виміри та їх рівні (попередньо поділивши їх на об'єктивні та суб'єктивні)

1. Два рівні виміру «**Цікавість навчальних дисциплін**» (цікаві, нецікаві);
2. Два рівні виміру «**Складність навчальних дисциплін**» (складні, нескладні);
3. Два рівні виміру «**Корисність навчальних дисциплін**» (корисні, некорисні);
4. Два рівні виміру «**Динамічність розкладу**» (постійний, динамічний);
5. Два рівні виміру «**Наявність “вікон” у розкладі**» («із вікнами», «без вікон»);
6. Два рівні виміру «**Рівень кваліфікації викладачів**» (високий, невисокий);
7. Два рівні виміру «**Зрозумілість викладання**» (зрозумілий, незрозумілий);
8. Два рівні виміру «**Достатність техобладнання**» (достатньо, недостатньо);
9. Два рівні виміру «**Сучасність техобладнання**» (сучасне, несучасне);
10. Чотири рівні виміру «**Розвиток культурно-розважальної сфери**» (часто проводяться розважальні заходи, іноді – розважальні заходи, рідко – розважальні заходи, узагалі не проводяться розважальні заходи);
11. Три рівні виміру «**Взаєморозуміння з викладачами**» (повне взаєморозуміння, відносне взаєморозуміння, відсутнє взаєморозуміння);
12. Три рівні виміру «**Намір працювати за спеціальністю**» (планує точно працювати за спеціальністю, не планує працювати за спеціальністю, але точно планує в суміжній сфері, не планує працювати за спеціальністю або в суміжній сфері);
13. Три рівні виміру «**Психологічний клімат у групі**» (гарний, нормальний, поганий);
14. Три рівні виміру «**Рівень взаємопідтримки між одногрупниками**» (завжди підтримують один одного, переважно підтримують один одного, підставляють один одного);
15. Три рівні виміру «**Стосунки між одногрупниками**» (гарні, нейтральні, ворожі).

Тобто повний простір віньєток складається з різних 2048 експериментальних ситуацій блоку «об'єктивні фактори» (1–10), та 243 експериментальні ситуації у випадку аналізу блоку «суб'єктивні фактори» (11–15).

Аналізуючи пізнавальні можливості експериментального дизайну в опитуванні, зазначимо, що його застосування дає змогу виявити установки респондента та проаналізувати, як саме реагує респондент при зміні комбінацій у тих ситуаціях, що йому представлені. А у випадку вивчення факторів, що впливають на задоволеність навчальним процесом, саме останнє є дуже важливим, тому що традиційно ця тематика вивчається переважно за допомогою анкетування. А на підставі результатів анкетування як вітчизняні, так і закордонні науковці звертають увагу на співвідношення рівня задоволеності між тим чи іншим компонентом у загальній моделі, яка вміщає всі складові частини навчального процесу. Водночас, зазвичай, не враховується сила зв'язку та його наявність між компонентами й безпосередньо із загальним рівнем задоволеності навчальним процесом тощо.

Пізнавальні можливості факторіального дизайну у вивченні задоволеності навчальним процесом також проявляються в тому, що він дає змогу не лише бачити вплив кожного окремого фактора, а й проаналізувати, як комбінації факторів змінюють рівень задоволеності студентів навчальним процесом. Адже, якщо говорити про наявність зв'язку на підставі кореляції, то можна з'ясувати, що існує зв'язок між фактором А та В, наприклад, та між фактором D і С. Проте, коли всі ці три фактори поєднати в одній ситуації й простежити зміну рівня задоволеності при різних рівнях, то може бути виявлено, що в реальності лише один із факторів дійсно має вплив, і якщо він змінюється в гіршу сторону, не важливо, які рівні в інших факторів, то задоволеність респондента залишається незмінно низькою.

Дослідження факторів, що впливають на задоволеність навчальним процесом, проводилось онлайн. Відповідно спочатку враховано всі особливості проведення такого дослідження. Онлайн-опитування мають найбільш високу частку невідповідей, порівняно з особистими, телефонними та поштовими опитуваннями. Серед причин низького рівня відповідей можна відзначити різке збільшення кількості онлайн-опитувань і зниження їх якості, бурхливий потік комерційної реклами й небажаних електронних розсилок (Shih & Fan, 2008).

У своєму дослідженні ми орієнтуватимемося саме на усереднені показники. А отже, припускаємо, що близько 30 % серед тих, кому буде розіслано анкету, візьмуть участь в опитуванні. Також онлайн-опитування потребує вибору певного розміру віньєтки та правильного її візуального оформлення. Тобто, незважаючи на те, що онлайн-опитування має нижчий response -rate, ніж роздаткове опитування, воно наділене низькою перевагою, які сприяють отриманню більш точних і достовірних відповідей, а також додаткової інформації, яка покращить ефективність використання віньєток як у дослідженнях цієї тематики, так і інших тем.

Безпосередньо вже в дослідженні застосовано **D-ефективний відбір**, при якому за допомогою комп'ютерних алгоритмів будуть сконструйовані віньєтки з визначеною кількістю рівнів та вимірів. Але при цьому з таким методом відбору буде сформовано більшу кількість віньєток, проте з меншою варіативністю. Ця вибірка дала змогу уникнути випадання вимірів, комбінацій вимірів, які не будуть представлені респондентам.

Опитування, як попередньо зазначалося, реалізовувалося на онлайн-платформі за допомогою адресної розсилки. Базою даних для розсилки виступав пул емейл-адрес студентів, який уміщував 1500 позицій. В опитуванні взяло участь 515 студентів. Тобто response-rate становив 31 %, що є досить високим результатом для онлайн-опитувань. Проте з них частково заповнили анкети 206 студентів, а повністю – 309. Відповідно, саме 309 анкет узято для подальшого аналізу.

Усі етапи дослідження – від генерування простору віньєток до аналізу даних – здійснювалися за допомогою мови статистичного програмування R (R Core, 2018). Віньєтки мали такий вигляд:

На одному з факультетів університету навчальна програма студентів головним чином містить нецікаві, складні та некорисні для майбутньої професії дисципліни. Студенти мають динамічний розклад із «вікнами». Викладачі мають високий рівень кваліфікації, але викладають навчальний матеріал незрозуміло. Навчальні класи оснащені достатньою кількістю сучасного обладнання. У позанавчальний час на факультеті часто проводяться розважальні заходи.

Чи були б Ви задоволені організацією навчального процесу на факультеті? (оцініть від -3 до 3, де -3 – абсолютно незадоволені, а 3 – повністю задоволені)

-3	-2	-1	0	1	2	3
абсолютно незадоволені			рівною мірою так і ні			повністю задоволені

На одному з факультетів університету в студентів маємо відносно взаєморозуміння з більшістю викладачів. Більшість студентів на цьому факультеті планує точно працювати за спеціальністю. Загалом у студентській групі гарний психологічний клімат і студенти завжди підтримують один одного. Стосунки в групі можна вважати гарними.

Чи були б Ви задоволені організацією навчального процесу на факультеті? (оцініть від -3 до 3, де -3 – абсолютно незадоволені, а 3 – повністю задоволені)

-3	-2	-1	0	1	2	3
абсолютно незадоволені		рівною мірою так і ні			повністю задоволені	

Як основний метод аналізу для оцінки факторів, що впливають на задоволеність навчальним процесом, у дослідженні з факторіальним дизайном використовується рівняння множинної регресії. У цьому випадку важливо враховувати пояснення дисперсії отриманою моделлю. Тобто в рівнянні беруть участь не ті ознаки, які найкраще пояснюють дисперсію залежної змінної, а ті, які детерміновані нашою моделлю. Також, відповідно враховуючи особливості виокремлених чинників, регресійні рівняння розглядаємо щодо об'єктивних і суб'єктивних факторів, які можуть впливати на задоволеність студентів навчальним процесом. У результаті дослідження виявлено, що загалом серед об'єктивних факторів найбільше на задоволеність навчальним процесом впливають рівень кваліфікації викладачів і зрозумілість викладання ними навчального матеріалу, достатність технічного обладнання. Серед суб'єктивних факторів найбільше на задоволеність студентів навчальним процесом впливають взаємини в групі, взаєморозуміння з викладачами та рівень взаємопідтримки між одногрупниками.

Анкета, окрім віньєток, також уключала й метод ранжування, який дав змогу порівняти результати, отримані на основі віньєток, і результати, отримані після усвідомленого проставлення позицій для зазначених факторів, за їх важливістю.

Уключення рангових шкал до анкети в підсумку вимагає застосування відповідних методів для аналізу. Для виявлення найбільш важливого фактора за допомогою отриманих рангів проведено розрахунок фінального підсумку («балу») для кожного з факторів. Відповідно, для отримання впорядкованих рангів як метод аналізу використано метод Борда. Його головна особливість полягає в такому: кожному рангу відповідей респондента приписують певний коефіцієнт відповідно до їх вибору. Альтернатива із найбільш низьким рангом має коефіцієнт 1, а із найвищим у цьому випадку – 10. Наприклад, для фактора «зміст навчальних предметів» можемо сказати, що сумарний бал для неї дорівнюватиме $10 \cdot 152 + 9 \cdot 64 + 8 \cdot 33 + 7 \cdot 26 + 6 \cdot 19 + 5 \cdot 7 + 4 \cdot 5 + 3 \cdot 6 + 2 \cdot 2 + 1 \cdot 3$, оскільки 152 респонденти присвоїли їй найвищий ранг, 64 – ранг 9, 33 – ранг 8 і 13 – найнижчий ранг 1 тощо.

Найбільш важливими факторами, виявленими внаслідок ранжування, є зміст навчальних предметів, кваліфікація викладачів і складність навчальних дисциплін.

Найменш важливими факторами в цьому випадку виявилися престижність ВНЗ, наявність безкоштовних факультетів у ВНЗ та розвиток культурно-масових заходів.

З отриманих даних очевидно, що і у випадку використання віньєток, і у випадку застосування рангових шкал важливим фактором, що впливає на задоволеність навчальним процесом, є кваліфікація викладачів. А отже, саме на цей фактор потрібно звертати найбільшу увагу.

Розбіжність у результатах можна пояснити відмінністю заданих критеріїв і методів. Адже саме ранжування є більш традиційним методом для опитування, а віньєтку використано, щоб нівелювати вплив «бажаних» відповідей.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що найважливішими об'єктивними чинниками, які впливають на задоволеність навчальним процесом студентів КНУ імені Тараса Шевченка, є рівень кваліфікації викладачів й зрозумілість викладання навчального матеріалу, достатність технічного обладнання. Серед суб'єктивних чинників – відносини в групі, взаєморозуміння з викладачами й рівень взаємопідтримки між одногрупниками.

Отже, хоча факторіальний дизайн в опитуванні – це відносно нова техніка, що нині є актуальною, оскільки дає змогу поєднати зовнішню валідність репрезентативних опитувань із внутрішньою валідністю експерименту. На відміну традиційних методів, він дав підставу простежити, як поєднання

факторів впливає на задоволеність навчальним процесом і також виявити, що, окрім об'єктивних факторів, на які часто звертають увагу дослідники, потрібно враховувати й суб'єктивну компоненту.

Отримані результати можуть бути застосовані для прийняття управлінських рішень в освітніх закладах, а саме регулювання впливу тих факторів, які визначено як важливі, може сприяти вищому рівню залучення студентів до навчального процесу, підвищенню ступеня їх зацікавленості навчанням і, отже, більш ефективному освоєнню обраної спеціальності.

Джерела та література

1. Auspurg, K. & Hinz, T. (2015). Factorial Survey Experiments. *Qualitative Applications in the Social Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing. <https://doi.org/10.4135/9781483398075>.
2. Bean, J. & Bradley, R. (1986). Untangling the satisfaction performance. *Journal of Higher Education*, 57(4), 393–412.
3. Benjamin, M. & Hollings, A. (1997). Student Satisfaction: Test of an Ecological Model. *Journal of College Student Development*, 38(3), 213–228.
4. Corts, D., Lounsbury, J., Saudargas, R. & Tatum, H. (2000). Assessing Undergraduate Satisfaction With An Academic Department: A Method And Case Study. *College Student Journal*, 34, 34(3), 399–410.
5. Duque, L. & Weeks, J. (2010). Towards a model and methodology for assessing student learning outcomes and satisfaction. *Quality Assurance in Education*, 18(2), 84–105. <https://doi.org/10.1108/09684881011035321>.
6. Elliot, K. & Healy, M. (2001). Key factors influencing student satisfaction related to recruitment and retention. *Journal of Marketing for Higher Education*, 10, 1–11. https://doi.org/10.1300/j050v10n04_01
7. Elliott, K. & Shin, D. (2002). Student Satisfaction: an alternative approach to assessing this important concept. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 24, Vol. 24, 199–209. <https://doi.org/10.1080/1360080022000013518>
8. Kandemir, A. & Budd, R. (2018). Using Vignettes to Explore Reality and Values With Young People. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 19(2), 1–23. <http://dx.doi.org/10.17169/fqs-19.2.2914>.
9. R Core Team (2018). R: A language and environment for statistical computing. *R Foundation for Statistical*, Vienna, Austria. Retrieved December 10, 2018 from <https://www.R-project.org/>.
10. Rossi, P. H. & Nock, S. S. (1982). *Measuring Social Judgments: The Factorial Survey Approach*: Sage.
11. Shih, T. & Fan, X. (2008). Comparing Response Rates from Web and Mail Surveys: A Meta-Analysis. *Field Methods*, 20(3), 249–271. <https://doi.org/10.1177/1525822X08317085>.
12. Васильева, Е., Томилова, М. Гайкина, М. (2014). Оценка условий обучения и качества подготовки. LAMBERT Academic Publishing, 43.
13. Марченко, А., Сидоров, М. (2014). Методичні особливості реалізації експериментального дизайну в опитуванні (на прикладі пілотного дослідження ролі ідеологічних чинників у дружніх стосунках). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Т. 20, 166–122.
14. Пузанова, Ж. Тертышников, А. (2015). Метод виньеток в социологических исследованиях: методологические принципы и методические решения. *Вестник РУДН. Серия: Социология*, Т. 15, № 4, 44–56.

References

1. Auspurg, K. & Hinz, T. (2015). Factorial Survey Experiments.- *Qualitative Applications in the Social Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing. <https://doi.org/10.4135/9781483398075>.
2. Bean, J. & Bradley, R. (1986). Untangling the satisfaction performance. *Journal of Higher Education*, 57(4), 393–412.
3. Benjamin, M. & Hollings, A. (1997). Student Satisfaction: Test of an Ecological Model. *Journal of College Student Development*, 38(3), 213–228.
4. Corts, D., Lounsbury, J., Saudargas, R. & Tatum, H. (2000). Assessing Undergraduate Satisfaction With An Academic Department: A Method And Case Study. *College Student Journal*, 34, 34(3), 399–410.
5. Duque, L. & Weeks, J. (2010). Towards a model and methodology for assessing student learning outcomes and satisfaction. *Quality Assurance in Education*, 18(2), 84–105. <https://doi.org/10.1108/09684881011035321>.
6. Elliot, K. & Healy, M. (2001). Key factors influencing student satisfaction related to recruitment and retention. *Journal of Marketing for Higher Education*, 10, 1–11. https://doi.org/10.1300/j050v10n04_01
7. Elliott, K. & Shin, D. (2002). Student Satisfaction: an alternative approach to assessing this important concept. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 24, Vol. 24, 199–209. <https://doi.org/10.1080/1360080022000013518>
8. Kandemir, A. & Budd, R. (2018). Using Vignettes to Explore Reality and Values With Young People. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 19(2), 1–23. <http://dx.doi.org/10.17169/fqs-19.2.2914>.

-
9. R Core Team (2018). R: A language and environment for statistical computing. *R Foundation for Statistical*, Vienna, Austria. Retrieved December 10, 2018 from <https://www.R-project.org/>.
 10. Rossi, P. H. & Nock, S. S. (1982). *Measuring Social Judgments: The Factorial Survey Approach*: Sage.
 11. Shih, T. & Fan, X. (2008). Comparing Response Rates from Web and Mail Surveys: A Meta-Analysis. *Field Methods*, 20(3), 249–271, <https://doi.org/10.1177/1525822X08317085>.
 12. Vasilyeva, E., Tomilova, M. Gaikina, M. (2014). *Evaluation of training conditions and quality of training*. LAMBERT Academic Publishing, p. 43.
 13. Marchenko, A., Sydorov, M. (2014). Methodical specificity of factorial surveys (on the example of pilot study of the role of ideological issues in friendships). *Methodology, theory and practice of sociological analysis of modern society*. Vol. 20, 166–122.
 14. Puzanova, J. Tertyshnikova, A. (2015). Method of vignettes in sociological research: methodological principles and methodical solutions. *Bulletin of RUDN. Series: Sociology*, Vol. 15, No 4, 44–56.